

- оперативна оплата фермерам за кожну доставку молока.

Поряд з цією діяльністю компанія також допомагає соціальному розвитку в країнах, що розвиваються, надаючи безпечну питну воду, упроваджуючи програми посадки дерев і якісних медичних послуг.

Список посилань

1. Даниленко В. В. Управління плануванням оцінки потреб при розробці інвестиційного проекту сільськогосподарської організації. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 1 (57). С. 105-111.
2. Vasyurenko L., Kuksa I., Danylenko V., Jing W. A compendium of globalization trends in world trade: Justification of a two-tire model of business processes. *Accounting*. 2020. № 6(4). С. 501-508.
3. Болотна О. В., Ларіна Т. Ф. Проблеми підвищення конкурентоспроможності промислового сектору в Україні: роль держави. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. № 9(1). С. 72-76.
4. Стратегія – план розвитку Nestlé для виконання місії «Якість продуктів, якість життя». *Nestle Good food, Good life*. URL: <https://www.nestle.ua/aboutus/strategy> (дата звернення 04.04.2021).

УДК 334.758.4:338

КОНЦЕНТРАЦІЯ КАПІТАЛУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ

Ларіна Тетяна Федорівна, д.е.н.,

Кравцов Андрій Григорович, к.т.н.

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

Макєєв О.О., здобувач

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

CONCENTRATION OF CAPITAL IN AGRARIAN SPHERE OF UKRAINE: FEATURES AND CONSEQUENCES

Larina T. F., Kravtsov A. G.

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

Makieiev O. O.

Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaeva

В умовах висококонкурентних глобальних ринків агропродукції актуалізується увага до формування стратегії оптимізації структурних параметрів суб'єктів аграрного бізнесу. На сьогодні питання концентрації та централізації капіталу в агросекторі набуває значної актуальності, оскільки останні істотно впливають на обсяги та ефективність виробництва, а також перспективи подальшого його розвитку на інноваційній основі. Ключовими параметрами концентрації є розмір організації, що найчастіше характеризується обсягом продажу, чисельністю працівників, вартістю основних фондів.

Ознакою розвитку сучасної сільськогосподарської сфери є консолідація капіталу в інтегрованих формуваннях горизонтального і вертикального типів. Горизонтальна інтеграція передбачає поєднання підприємств однієї сфери аграрного сектора та спрямована на одержання економії при збільшенні масштабів виробництва, посилення конкурентної позиції, а інколи може свідчити про монопольні прагнення її учасників [1, с. 61]. На початкових етапах формування аграрної галузі в Україні зазначений вид інтеграції був домінуючим.

Вертикальна інтеграція представляє собою процес поєднання різних етапів виробництва і збуту сільськогосподарської продукції (від вирощування сировини до її переробки, зберігання та продажу готової продукції) в межах єдиної власності.

Розглянемо напрямки диверсифікації діяльності агрохолдингів (основного виду вертикально інтегрованих структур), що на 2020 р. посіли місце в Топ-5 латифундистів України (Табл. 1) Дані зібрані з відкритих джерел інформації – офіційних сайтів компаній, аналітичних статей [2]. Аналіз публічних даних діяльності найбільших за критерієм земельного банку інтегрованих формувань (табл. 1) дозволяє констатувати, що провідні компанії аграрного напрямку в Україні відносяться до групи агропромислово-торгівельних підприємств (виробництво - промислова переробка – збут кінцевому споживачеві).

Таблиця 1

Напрямки діяльності агрохолдингів України (Топ-5)

Назва компанії	Сфера діяльності				
	Попередні сфери діяльності	Аграрне виробництво	Переробна галузь	Логістична інфраструктура	Елементи НДДКР
Кернел	-	Виробництво зернових та олійних культур, молочне тваринництво	Виробництво соняшниково-вої олії та шроту	Очищення, сушка і зберігання зернових та олійних культур	-
ПАТ «Ukrland Farming»	Семінництво	Виробництво зернових, птахівництво, вирощування цукрового буряку, м'ясне та молочне тваринництво (КРС)	Виробництво яєчних продуктів, виробництво цукру, виробництво шкіри	Елеваторне господарство, обладнане залізничними шляхами	Система збирання та аналізу даних телеметрії
МХП	Виробництво інкубаційного яйця	Рослинництво, птахівництво	Виробництво соняшниково-вої олії, охолодженої курятини, продуктів швидкого приготування, круп та кормів, виробництво м'ясоковбасних виробів, біогаз	Елеваторне господарство	-
Агропросперіс (NCH)	Постачання фермерам насіння, засобів захисту рослин, мінеральних добрив від провідних світових виробників	Вирощування зернових та олійних культур	-	Елеваторне господарство, власний парк автотранспорту, парк залізничних вагонів-зерновозів і локомотивів	-
Астарта - Київ	-	Виробництво зернових та олійних культур, тваринництво	Виробництво цукру, біогазу, переробка сої	Елеваторне господарство	-

Узагальнено авторами

Спостерігається зацікавленість доповнення ланцюга створення доданої вартості попередніми видами діяльності, що зосереджено на функціях вирощування посівного матеріалу, інкубаційного яйця, постачання фермерам насіння, засобів захисту рослин, мінеральних добрив.

Вертикально інтегровані формування в аграрному бізнесі розглядаються нами як найбільш перспективні у досягненні наступних цілей: усунення негативного впливу цінового

диспаритету на різних рівнях ланцюга доданої вартості; зниження сукупних витрат за рахунок гармонізації руху матеріального потоку в рамках логістичних процесів; оптимізація каналів збуту готової продукції на основі розробки ефективних схем реалізації; закріплення й розширення джерел надходження засобів виробництва шляхом включення сировинних зон у структуру виробничого процесу, формування та раціональне використання інвестиційних коштів.

Сучасні агрохолдинги України актуалізують процеси зміщення центру ваги з екстенсивної форми концентрації виробництва до інтенсивної. Визначення останніх ґрунтовно представлено в роботі Артеменко І. С. [3, с. 25 - 26]. Екстенсивна форма реалізується в умовах збільшення підприємством посівних площ і, відповідно, нарощування капіталу на тих же технічному і технологічному рівнях, необхідних для обробки додатково задіяних земельних ресурсів. Інтенсивна форма концентрації виробництва передбачає, що підприємство на одній і тій же земельній площі нарощує вкладання капіталу на новітній основі в основні засоби, оборотний капітал, а за необхідності і працю (в умовах розвитку трудомістких галузей) з метою одержання більшого обсягу виробництва продукції і підвищення його ефективності.

Агрохолдинги представляють багатоаспектну інтенсивну форму концентрації. На сьогодні скорочується накопичення земельних ресурсів великими агрокорпораціями. Акцент зміщується на підвищення ефективності виробництва на основі інвестицій в інновації. В якості ілюстрації представимо динаміку обсягів земельного банку компаній з Топ-5 найбільших латифундистів в Україні (Табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг земельного банку агрохолдингів в Україні (2015 -2019 рр.) – тис. га

Назва компанії	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Кернел	390	385	602,5	550	530
ПАТ «UkrlandFarming»	654	605	605	570	500
МХП	350	370	370	370	370
Агропросперис (NCH)	430	430	430	400	396
Астарта - Київ	245	250	250	250	240

Узагальнено авторами на основі [4]

Як зазначають експерти, великі земельні території в наш час – далеко не гарант високих та стійких прибутків, ставку слід робити на модернізацію виробництва, використання точних технологій при посіві та обробці, нових стійких до хвороб і погодних умов гібридів насінневого матеріалу [5]. Одже, концентрація капіталу позитивно впливає на рівень інноваційності аграрної сфери. Зокрема, це досягається за рахунок можливості акумуляції фінансових коштів і спрямування їх на реалізацію цілей короткострокової та довгострокової перспектив. Наявність в структурі холдингових підприємств елементів промислового виробництва та сфери логістики дозволяє пом'якшити вплив факторів сезонності і низької швидкості обігу коштів.

Переваги агрохолдингів над іншими підприємницьким структурами у сфері аграрного бізнесу мають здебільшого економічний характер. Завдяки агропромисловій вертикальній інтеграції, агрохолдинги, як правило, є ефективними бізнес-проектами, додаткові конкурентні переваги досягаються завдяки преференційному доступу до капіталу, ринків, політичної допомоги та інновацій. Інтегруючи всі елементи аграрно - індустріального виробництва і продовольчого маркетингу у своїй структурі, агрохолдинги досягають достатньо високого рівня конкурентоспроможності, що є важливим аспектом для України після її приєднання до СОТ та експансії в ЄС, а також стратегії диверсифікації зовнішніх ринків. Внесок агрохолдингів до економічного зростання і розвитку є позитивним.

Позитивним аспектом діяльності агрохолдингів є їх вклад у процеси забезпечення необхідної якості сільськогосподарської та харчової продукції, що актуалізувалися входженням України до СОТ, виходом на світові ринки. Досягнення визначених високих стандартів досить важко реалізується в рамках середнього та дрібного сільськогосподарського і переробного виробництва, не говорячи вже про домогосподарства населення, частка яких на ринках окремих видів продукції сягає 70- 90% (молоко, овочі, картопля). Лише на великих сучасних переробних підприємствах можна досягти необхідної глибини переробки сільськогосподарської продукції, асортименту, якості, та, як наслідок, економічної ефективності.

Недоліки надконцентрації в аграрній сфері пов'язані з економічними, екологічними та соціальними аспектами функціонування. Зокрема зазначається, що інтегровані структури не є законодавчо визначеною правовою формою суб'єктів господарювання, вони організовані переважно у вигляді акціонерних товариств або товариств з обмеженою відповідальністю, бухгалтерська і фінансова звітність яких не є консолідованою, тому регуляторний вплив держави на них обмежується [1, с. 68]. Проведений аналіз свідчить, що більшість інтегрованих формувань України зареєстровані в офшорних зонах, що дає їм змогу уникати сплати податків за місцем господарської діяльності. В результаті спостерігається протиріччя між економічними інтересами власників агрохолдингів та суспільними інтересами, що потребує коригуючого впливу з боку державних органів влади.

Характерним для агрохолдингів є порушення нормативів структури посівних площ, передбачених Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 р., № 164 «Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах». Прогресуючий розвиток перерахованих вище процесів в останні роки призводить до скорочення площ найбільш цінних ґрунтів, зменшення рівня родючості всього ґрунтового покриву, значного зниження екологічних функцій ґрунтів, скорочення біорізноманітності [6, с. 11]. Намітилася негативна тенденція до зменшення поживних речовин у ґрунті, зокрема фосфору та калію. Площа еродованих земель в Україні становить близько 17,0 млн. га (41% від загальної кількості сільськогосподарських угідь). Економічні збитки, зумовлені процесами ерозії складають 9,1 млрд. грн, а втрати грошової вартості земель у 1,5–2 рази більші, ніж сумарна виручка від експорту сільськогосподарської продукції [1, с. 69].

Процеси концентрації капіталу внесли корективи в існуючу ситуацію на селі, підсилили соціальні та інфраструктурні проблеми. Основною метою агрохолдингів, як чисто бізнесових проєктів, є примноження капіталу їх засновників. Підтримка і розвиток сільської інфраструктури не виступають функцією вертикально інтегрованих аграрних структур. Засновники агрохолдингів не є мешканцями села. Загалом, при бажанні агрохолдинги можуть досить легко вийти з аграрного бізнесу без суттєвих втрат. Особливо це стосується тих із них, які займаються виключно рослинництвом, тобто орендують землю. Зазначені міркування призводять до розуміння необхідності прийняття на себе великим бізнесом соціальної відповідальності на основі сучасного розуміння корпоративної культури. Головними негативними наслідками надконцентрації ресурсів у соціальному контексті для сільських територій є низька зайнятість населення. Агрохолдинги переважно спеціалізуються на малотрудомістких галузях рільництва, у яких землемісткість робочого місця у 4 рази нижча за середню в Україні [1, с. 68].

Гармонізація структурних параметрів досягнення ефективного використання ресурсного потенціалу аграрної сфери потребує коригуючи дій з боку держави, які, на наш погляд, мають бути сконцентровані на наступних напрямках:

- збалансований розвиток сільського господарства і сільських територій на основі багатоманіття організаційних форм ведення бізнесу;
- забезпечення рівних та прозорих умов господарювання в усіх формах підприємств у сільському господарстві та харчово-промисловому секторі;
- усунення неефективного розподілу виробничих субсидій;
- стимулювання інвестицій (в тому числі і державних) у прикладну науку і практичну освіту, в створення ринкових інформаційних систем;

- розвиток системи консультаційних послуг для фермерських господарств;
- спрямування державних коштів на розвиток інфраструктури села (доріг, енергії і водопостачання, охорони здоров'я, шкіл тощо);
- корективи податкового ухилу на користь агрохолдингів та урбанізованих зон з метою достатнього податкового притоку до бюджетів сільських громад.

Список посилань

1. Данкевич Є., Данкевич В. Переваги і ризики надконцентрації агропромислового виробництва та земельних ресурсів: економічний, екологічний та соціальний аспект. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal.*, 2016. Vol. 2. No. 3. С. 60-74.
2. Топ 100 латифундистов України. URL: <https://latifundist.com/rating/top100#308>
3. Артеменко І. С. Теоретико-методичні основи концентрації виробництва на підприємствах агропромислового комплексу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2016. Випуск 1(29). С. 23 – 28.
4. Топ-10 крупнейших латифундистов в Украине. URL: https://www.youtube.com/watch?v=YKDYXBV_47E
5. Агрохолдинги України. URL: <https://tripoli.land/agrokholdingi-ukrainy>
6. Методичні рекомендації щодо призупинення деградаційних процесів у агроландшафтах поліської зони Житомирської області / [А. О. Мельничук, А. М. Бовсуновський, О. І. Савчук та ін.]. – Житомир : Ін-т сільського госп-ва Полісся НААН, 2011. – 40 с.

УДК 911.3

ЛОГІСТИКА ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ

Сагачко Юлія Миколаївна, к.е.н., доцент

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

LOGISTICS GUARANTEE OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Sahachko Y.M.

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

Сільське господарство історично є однією з основних галузей української економіки. Аграрний сектор України тісно пов'язаний з ресурсами, природними умовами, кваліфікованими спеціалістами та технічними можливостями. Вітчизняна наука постійно відстежує стан агропромислового виробництва, вносить пропозиції щодо поліпшення ситуації та обґрунтовує напрями його подальшого розвитку, враховуючи всі проблемні аспекти, які притаманні кожному окремому періоду розвитку.

Різні аспекти і тенденції розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні й світі висвітлюється в роботах вітчизняних вчених, зокрема, А. А. Гребеннікова [1] вбачає необхідність розвитку сільського господарства України повинен здійснюватися на інноваційній основі, Висоцька О.М. і Нелеп В.М. обґрунтовували перспективи виробництва та експорту продукції сільського господарства та харчової промисловості України [2]; в науковій праці авторів Н. Вдовенко та Л. Сокол [3] здійснено макроекономічну оцінку аграрного сектору економіки України за умов інтеграційних процесів; обґрунтування необхідності розвитку теоретичних засад агрологістики, як одного з основних елементів конкурентоспроможності висвітлено в працях Боровика Т.В. [4], Варченко О.М. [5].

В Україні аграрна логістика почала активно розвиватися нещодавно. Але бізнес вже повною мірою оцінив роль та високу ефективність логістики, відповідно, на часі розробка наукових засад, методів, моделей для планування, контролю й управління процесами, що